30	Э. Ёзиев	Раҳбар кадрларни тайёрлаш ва малакасини оширишда шарк алломаларининг илмий меросидан фойдаланиш	67
31	М. Мамбетуллаев О.Юсупов У.Календаров	Орол диёрининг маънавиятида ал-кердери мероси	69
32	Д. Чориева	Маданий-маънавий меросимизни асраш ва тарғиб килишга оид масалалар	71
33	М.Мамбетуллаев, О.Юсупов	К истории миграции «Нетюркских» номадов в Приаралье и Среднеазиатской междуречье	73
34	Ҳ. М. Камолова	Шахрисабз воҳаси хўжалик хаёти манзаралари	75
35	G.Ravshanova	XV asrning ikkinchi yarmida Abu Said Mirzoning Movarounnahr taxti uchun kurashi	77
36	Б.Э.Рахимов	Туркистонда кўчириш жараёнининг хусусиятлари (Каспий орти вилояти мисолида)	78
37	М. З. Орзиев	XVIII-XIX асрларда Бухоро ва Афғонистон ўртасидаги чегара зиддиятлари	81
38	Т.А. Аметов С.Турсунов	Научно-теоретические и методологические основы изучения новейшей истории Узбекистана и Каракалпакстана	83
39	Ф. Шарипов Ж. Бердиев	Амир Темур – буюк саркарда	85
40	Б. Х. Сапарбаев	"Фирдавс ул-иқбол" асарида 1812-1813 йиллар вокеаларининг баён этилиши ("Фирдавс ул-иқбол" асари асосида)	87
41	Ф.Шарипов Н.Давронова	Потрон қишлоғининг шаклланиши тарихидан	89
42	А. С. Сейфуллаев	Жанубий Орол бўйларидаги мукаддас зиёратгохлар	91
43	З. Э. Халиков У. И. Исаров	О горуде и других легендарных персонажах найденных в Каратепе	93
44	Ш. Давлатова Д. Муқимова	Хожа Самандар Термизийнинг сиёсий қарашларида элчилар масаласи	94
45	И.А.Жабборов	Оила ва никоҳ институтининг ривожланиш тарихи	97
46	З. Э. Холиков М. О. Бегалиева	Ўзбекистон маданияти ва санъатини ўрганишда археологик тадкиқотларнинг ўрни	98
47	Г.Раззоқова Ф. Жуманова	Қадимги даврларда анъанавий кўшикчилик санъатининг пайдо бўлиши хусусида	99
48	А.Ш. Умаров У. Назаров	Зардуштийлик дафн маъросими билан боғлиқ урф одатларнинг ижтимоий хаётда акс этиши	101
49	Ж.Ш. Ҳайитов	XIX аср охири - XX аср бошларида Туркистонда бошоқли (донли) экин янги навларининг кириб келиши тарихидан	102
50	У.А.Умаров	Археологик маданиятларни ўрганишда зеб-зийнат буюмлари ва тақинчоқларнинг моддий манба сифатидаги аҳамияти	105
51	Л. Ражабова	Шахснинг мустақил фикрлаш салоҳиятини ривожлантиришга бўлган тарихий ёндошувлар	108
52	Ш. Норматов	XIX асрнинг иккинчи ярмида Кўқон хонлигининг Россия билан олиб борган савдо алоқалари ва унинг натижалари	110
53	А. Х. Менглибоев	Ўзбекистон ва Шанхай хамкорлик ташкилоти ўртасида халкаро терроризмга қарши кураш масаласидаги хамкорлик-нинг баъзи жиҳатлари хусусида	112
54	Ж.Кўчаров Ш.Норматов	Бухороликларнинг илк ўрта асрларда Хитойдаги фаолияти тарихидан	115
55	D.H.Sunatov	"Buyuk ipak yo'li madaniyati" – madaniy meros sifatida	116
56	Т. Х. Норқобилов	Хараппа маданиятининг Бактрия (Сурхон воҳаси) билан маданий алоқаларининг ёритилишига доир	117
57	Ж. Қ. Кўчаров	XX бошларида Бухоро– Афғонистон муносабатлари хусусида	120
58	Р.Н. Тўхтаева	Туркистонда пул муомаласини йўлга қўйишда Ўрта Осиё иктисодий кенгашининг ўрни	122

Зарипова Г.К. Раджабова М.М. Ҳозирги кунда баркамол авлодни тарбиялашда нақшбандия тариқати рашҳаларининг тутган ўрни 163
Ш.М.Улугова. Нақшбандия таълимотида комил инсон тарбияси 164
Қодиров Давронбек. Махмуд Анжир Фағнавийнинг "Ғибтафармойи Сурайё" сифатининг маъноси 165
Ражабова Дилноза. АЗИЗИДДИН НАСАФИЙНИНГ КОМИЛ ИНСОН БОРАСИДАГИ ҚАРАШЛАРИ 166
Хаитов.Л.А. А. Ғиждувоний маънавий меросининг ёшлар тарбиясидаги ўрни. 168
Зарипова Г.К. Муродова Д.А. Мустақиллик йилларида мумтоз меросимизни, жумладан, нақшбандия тариқатининг таълим-тарбия жараёнидаги аҳамияти 169
Rahmonova Zaynura. Abdullayeva L.S. NAQSHBANDIYA TARIQATINING YOSHLAR PEDAGOGIKASIDAGI O'RNI VA AHAMIYATI 170
Shohjahon Toshpo'latov. Hazrati Bahoudddin Naqshbandning hayot yo'li, tariqati va tasavvufiy-falsafiy g'oyalarida diniy bag`rikenglik masalalari 171
M.Sulaymonova. Amir Temur va Temuriylar davrida naqshbandiylik tariqatiga munosabat 173
A.T. Qayumova. Ibn Xaldunning diniy-falsafiy qarashlari 174
Адилов З. ЗАРДУШТИЙЛИКДА ТАБИАТ БОРЛИҒИГА МУНОСОБАТ 175
Қодирова М.М. Ислом ва тасаввуфда иқтисодий масалалар ва меҳнат қилиш ўзига хос талқини 177
Нарзиев З.И. Абулҳасан Ҳужвирийнинг "Кашф ул маҳжуб" асари Нақшбандия тариқати тушунчалари генезиси шаклланишида муҳим манба 178
Казымова Г.Х. МАЙМОНИД И ЗАКОН «ЗОЛОТОЙ СЕРЕДИНЫ» 181
A.T. Qayumova. Ibn Xaldun ta'limotida ilmlar tasnifi 182
Ҳайитов Ш.А. Ўрта аср Бухоро маданий-маърифий ҳаётини ўрганишда Хожагон-Нақшбандия меросининг тарихий аҳамияти. Туркияда Бухоро нақшбандия шайхларининг ўзбек (такя) теккелари тарихидан 183
Казимова Гулнора. IX – XII асрларда фалсафий фикрнинг ривожланиши 184
Музаффаров Фируз. МУҲАММАД ҒАЗЗОЛИЙ ВА УНИНГ НАСИҲАТ УЛ-МУЛК АСАРИ ҲАҚИДА 185
Орзиев М.З. Нақшбандия тариқати ва унинг тарқалишида хусусида ("Туркистон тўплами" маълумотлари асосида) 186
Раъно Раупова, ХОЖА ИСМАТ БУХОРИЙ – ЎРТА АСР ЮКСАЛИШ ДАВРИ ВАКИЛИ 187
Орзиев М.З. Ахтамов И.И. Нақшбандия тариқатининг тарқалиши тарихидан лавҳалар 188
И.Х. Курбанов. Золотое наследие средневековья древней Бухары 189
Rajabova Dilnoza. TASAVVUFDA ISHQ BAYONI VA AZIZIDDIN NASAFIY TALQINI 190
А.И.Тўраев. БАҲОУДДИН НАҚШБАНД ТАЪЛИМОТИ ВА УНИНГ ЁЙИЛИШИ 193
Зарипова Г.К. Раджабова М.М.Олий таълим жараёнида нақшбандия таълимотини ёшларга ўргатиш технологияси 194
5-шўъба. "Етти Пир" зиёрат туризмини ривожлантириш муаммолари ва истиқболлари 196
Murodova .D., Hamroyeva.R. O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirishda naqshbandiya tariqatining tarixiy ahamiyati 196
Xaitov L.A., Temirova M.S. "Yetti Pir" ziyorat turizmini rivojlantirish xususida. 197
Шавкат Бобожонов. Дилдора Бакаева. "НАҚШБАНДИЯ ТАРИҚАТИ" МУЗЕЙИ – МАЪРИФАТ МАСКАНИ 198
Самиева Ф.О. Салимова Д.Б. Баҳоуддин Нақшбанд ёдгорлик мажмуаси марказини ташкил этилиши тарихи тўғрисида 199
Салимова Д.Б., Нуриддинова А.И. Нақшбандия тариқатининг ғоявий – технологик асослари 200
Ҳотамова Дилдора. Ислом минтақа маданияти ривожида аждодларимиз яратган мероснинг ўрни. 202
SH.Murtazoyev, SH.Ahadov. Millatimiz iftixori 204
Г.Ж.Тошова. Сафарова Н. НазароваД. Ҳамкорлик педагогикасида соглом ва баркамол авлодни тарбиялашда укув масканлари, ота-оналар, маҳаллаларнинг улкан роли. 205

"Садриддин Салим Бухорий" МЧЖ босмахонасида чоп этилди.
Адади 100 нусха. Буюртма 67. Ҳажми 210 бет. Формат А4. 2018 йил

Нақшбанд ўзи оддий ҳаёт тарзида яшаган. Шунинг учун унинг қарашларида сўфийларнинг ер мулк ва қулларга эгалик қилиш тушунчалари бўлмаган[1]-дея баҳо берган эди.

Инсонийлик ғоялари асосига эга бўлган бу тариқатни тарқалиш ҳудудлари хусусида фикр билдирган Л.П. Петрушевский XV асрлардаёқ Шарқий Туркистон, Қозон, Истамбул, Эрон, Озарбайжон ҳудудларига қадар тарқалганлиги, унинг ҳам шиалик ва ҳам суннийлик мазҳабларига бирдек таъсири масаласи хусусида фикрлар келтириб ўтади. Шунингдек, Нақшбандия тариқатининг шиа ва сунна оқимларига тарқалиши умуминсоний ғоялар ва инсонга муҳаббат масаласининг бошқа сўфийлик тариқатларидан кўра чуққуррок илдизга эга эканлиги билан баҳолайди[2].

Нақшбандия тариқатининг тарқалишида сиёсий вазият ва ҳукумдорларнинг ҳам фаолияти диққатга сазовордир. Темурийлар, шайбоний ҳукумдорларнинг ушбу тариқат вакилларини қўллаб-қувватлаши, вақфлар ва турли тортиқлар бериши тариқат тарафдорларининг кўпайишига ва ихлосмандлари сонининг ортишига сабаб бўлган. Айрим маълумотларга қараганда, Баҳоуддин Нақшбанднинг ўзи ҳаётлик давридаёқ сиёсий воқейликларга аралашиб, ушбу тариқат тарқалишини бошлаб юборган. В.В. Бартольд маълумотларида, Баҳоуддин Нақшбанд XIV асрнинг 40 йилларидаёқ Халил исмли дарвишни (Чиғатойлардан бўлган Ясовур ўғлонниниг фарзанди) Тармаширинни Чиғатой улуси тахтидан тушириб, қатл этгани учун Жонкиши ўрнига ўтказгани ва Хитой чегарасигача кофирларни қирғин қилганлиги билан боғлиқ маълумотларни келтириб ўтади[3].

Қозоқ даштлари, Иртиш дарёси бўйларида нақшбандия ва аниқроғи ислом динининг мустаҳкамланиши нақшбандия пирларининг давлат олдига қўйган талаби билан амалга ошганлигига оид маълумотлар тарихий адабиётларда келтирилиб ўтади. Д.М. Исхаков берган маълумотларида, нақшбандия пирларидан 336 киши Муҳаммад Шайбонийхонга талаб билан чиқиб, биз юқорида тилга олган ҳудудларда ислом динини мустаҳкамлаш, ғайриддинларга қарши курашишни талаб қилганларидан сўнг, 1508-1509 йилларда ғазовот юриши ташкил этган[4].

Тарихий адабиётларда Шарқий Туркистон ҳудудларида нақшбандия тариқатини Хўжа Аҳрор Вали вафоти(1542 йил)дан сўнг, унинг издоши ва шогирди Махдуми Аъзам тарғиб қилган деган маълумотларни кўришимиз мумкин. Аммо, нашқбандийликнинг бу минтақада кенг тарқалишида увайсия тариқати ихлосмандлари ва уларни қўллаб-қувватловчи ҳукмдорлар анча вақт тўсқин бўлган. 1566 йилда саидийлардан бўлган Абдуррашид вафот этади. Бу эса, увайсия тариқати тарфдорларининг камайиб, Шарқий Туркистонда нақшбандийлик тариқати ихлосмандлари кўпайишига олиб келган[5].

Нақшбандийликни Кавказга тарқалишида Бухоролик сўфи Қози Муҳаммад фаолияти катта бўлиб, тоғликлар уни Мулло Қози деб атаган. У катта ҳурмат, эътиборга эга бўлган. XIX аср бошларида бутун Кавказ мусулмонлари орасига нақшбандийлик тарқалиб, Россия истилосига қарши курашда бу тариқат ва унинг намоёндалари аҳолини рағбатлантирган. XIX аср 30 йилларда Қози Муҳаммад ўлдирилади. Унинг шогирди Шомил ўзини Мулла Қози ишини давомчиси деб эълон қилади. Мулла Қозининг яна бир шогирди Ҳамзатбек ҳам миллий озодлик ҳаракатларининг фаол ташкилотчиси ва Шомилнинг Мулло Қозидан кейинги устози сифатида нақшбандийликнинг Кавказдаги йирик тарғиботчиларидан бири бўлган.

Хулоса қилиб айтганда, Нақшбандия тариқати вужудга келган даврлардан бошлаб ислом оламида ва унинг оқимлари орасида ўзининг ихлосмандлари сонига эга бўлиб, доимий равишда кўпайиб, кенг минтақаларга тарқалиб борган. Нақшбандийликнинг Яқин Шарқ, Ҳиндистон, Жанубий Шарқий Осиё, Ҳиндихитой, Индонезия ҳудудларига тарқалишини тадқиқ этиш келажакдаги вазифалардан бири бўлиб ҳисобланади.

ЗОЛОТОЕ НАСЛЕДИЕ СРЕДНЕВЕКОВЬЯ ДРЕВНЕЙ БУХАРЫ

Преподователь кафедры
«Педагогика» И.Х. Курбанов

Город, известный с юных лет многим народам, как «Благородная Бухара» (Бухара-и-Шериф) - родина героя народных преданий и литературных произведений Ходжи Насреддина, может быть и не древнейший в Средней Азии, и не был столицей империй, претендующих на роль «мировых держав», подобно Нисе, Ургенчу (старому), или Самарканду. Но он всё же очень стар и на всём протяжении своей долгой истории всегда оставался центром достаточно значимого феодального владения, едва ли не самым известным центром торговли в регионе, а с начала XYI в. стал ядром формирования и первой столицей узбекского государства.

Бухара всегда славилась своей торговлей. Караваны бухарских купцов достигали самых удалённых мест Сибири, Китая, Индии и Аравии. Понятие «бухарец» было нарицательным для обозначения торговца и в Тобольске, и в Кяхте, и в Лахоре, и в Дамаске, и на всём «Великом Шёлковом пути» из Китая в Европу.

Бухара сейчас является одним из областных центров Узбекистана с предприятиями текстильной промышленности, золотошвейным и каракулевым производствами. Население города в конце 1980-х гг. составляло около 220 тыс. жителей и быстро продолжает расти, что требует значительного наращивания жилищного фонда и может создать проблемы для сохранения исторического облика и традиционного жизненного уклада города.

Среди почти 150 памятников, взятых под охрану государства, более 20 мечетей, около 30 духовных училищ - медресе, мавзолеи, ханаки, караван-сараи. В развитие культуры Бухары большой вклад внесли подолгу жившие и

[1] Бартольд В.В. Сочинения. Работы по истории ислама и арабского халифата. Том VI. – М.: Наука, - С. 118.
[2] Петрушевский Л.П. Ислам в Иране в VII-XV веках. – Ленинград. ЛОЛГУ, - С. 345.
[3] Бартольд В.В. Сочинения. Работы по истории и филологии тюркских и монгольских народов. – М.: Наука, 1968. – С. 164.
[4] Исхаков Д.М. Введение в истории Сибирского ханства. Очерки. – Казань; институт истории им. Ш.Маржани АНРТ, 2006. – С. 85.
[5] Материалы по истории Казахских ханств XV-XVIIIвеков. (Извлечения из персидских и тюркских ...

айланди. Ижтимоий фанлар - тарих, адабиётшунослик, тилшунослик ва бошқалар ривож топди. Марказий Осиё асрлар мобайнида дунёвий ва диний фанлар ривожланди. Исмоил Бухорий, Исо Термизий, Бурҳонуддин Марғиноний, Абу Ҳафс Кабир Бухорий каби уламмолар ислом таълимотининг ривожига улкан ҳисса қўшдилар. Ислом дини таълимотининг равнақи ва тарғиботининг кенгайишида қадимий Бухоро шаҳри марказий ўрин эгаллади. Бухорода уч юздан ортиқ мачит ва мадрасалар қурилди, етук зиёлилар ва алломалар халқ маданияти юксалишига хизмат қилди. Шундай шароит узоқ асрлар мобайнида сақланиб қолди.

Хожа Исматнинг бахти унинг Марказий Осиёнинг илму фан маркази - Бухорода туғилгани ва пойтахт Самарқанд шаҳрида яшагани, дунёвий ва диний билимлардан етарлича хабардор бўлгани ҳамда Амир Темур саройида давлат ишларида иштирок этганлигида деб баҳолаш мақсадга мувофиқдир. Чунки мутафаккир-шоир нафақат ўша давр тарихий воқеаларига тирик гувоҳ бўлган, балки сиёсий-ижтимоий ҳаётига фаол иштирок этган эди.

"Темурнинг вафотидан кейин 4 йил давом этган тожу тахт курашлари натижасида ҳокимият Улуғбекнинг отаси Шоҳруҳ мирзо қўлига ўтди. Шоҳруҳ мирзо ўзи Хуросонда подшолик қилиб, Мовароуннахр пойтахти Самарқандни Улуғбекка топширди. 15 яшар Улуғбек номидан Мовароуннаҳрни Шоҳ Малик идора қиларди. Икки йилдан сўнг Улуғбек бевосита ўзи давлат ишларини бошқаради. У айрим исёнчи ҳокимларга қарши кураш олиб бориб, Мўғулистонга юриш қилди. Бироқ Улуғбек янги вилоятларни кўлга киритишга, давлатини кенгайтиришга эмас, балки кўпроқ мамлакат ободончилигига, илм-фанга катта эътибор берди. "Отаси Шоҳруҳ Ҳиротда ўз атрофига руҳонийларни тўплаган бўлса, Улуғбек илм-фан, санъат ва адабиёт аҳлларини жамлади. Бобоси Темур даврида бошланган «Бибихоним" масжиди битказилди, "Гўри Амир" мақбараси ва "Шоҳизинда" бинолари ансамбли қурилди. Улуғбек «Чиҳл устун" ("Қирқ устун"), "Боғи майдон" каби бир неча боғ барпо этилди. Бухоро, Самарқанд, Ғиждувон ва бошқа жойларда мадрасалар қурдирди. Бу мадрасалар ичида қурилган Самарқанд мадрасаси мумтоздир."[1]

Хожа Исмат ана шу зиддиятларнинг марказида бўлди. У саройга зиёли маърифатпарвар сифатида кириб келди. Уламолар қаторида жой олиб, темурийзодаларга мударрислик қилди ва зарур бўлганда давлат арконларига маслаҳатчи бўлди. Сиёсий давраларда иштирок этди ва ўзининг ижтимоий фикрларини давлат раҳбарларига етказишга муваффақ бўлди.

Темурийлар даврида дунёвий билимларнинг ривожланиши

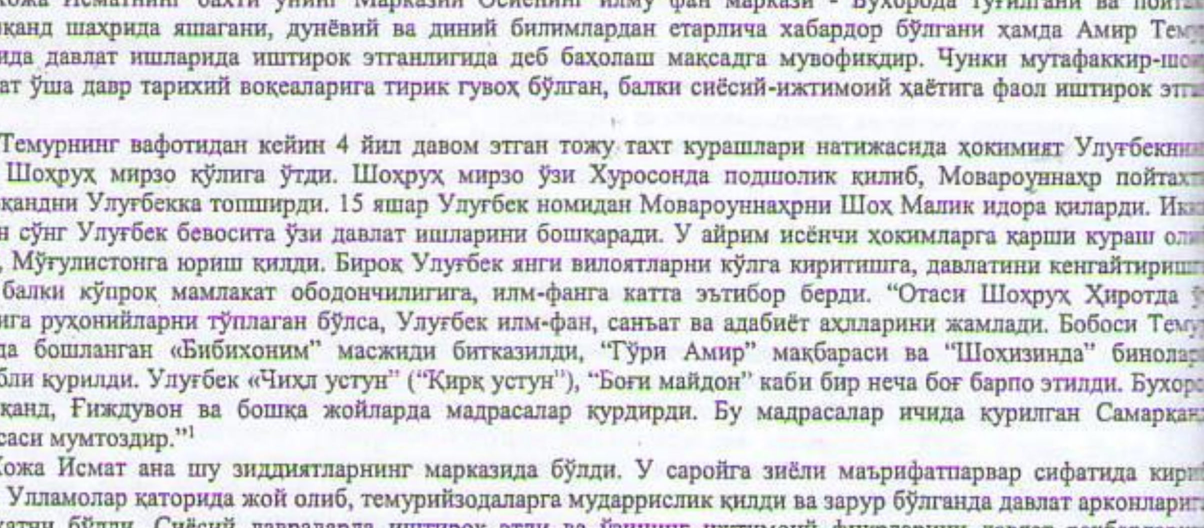

Манбаларда Давлатшоҳ Самарқандий Хожа Исматнинг темурийзодалардан Султон Халил Мирзо ва Мирзо Улуғбекларга раҳнамолик қилганлигини тасдиқлаб, бу ҳақда ёзади: "Мавлонойи муаззам Алоиддин Шамшийким, илми ҳикматда замонасининг яктоси эрди, машоидин Хожа Ҳасан Аттор ... ва шуародин Хожа Исмат Бухорий билан Комил Бадахший ... Мирзо Улуғбекнинг шарофатли замонида майдонга чиққан олимлар, тариқат машойихлари ва шуаро жумласидандурлар".

Булардан хулоса шундан иборатки, XIV асрга келиб Темур ва темурийлар салтанатида илм-фан, санъат ва адабиёт тараққиёти юқори чўққига кўтарилди. Бу давр фан, адабиёт ва санъат ривожининг иккинчи Шарқ ЮКСАЛИШ ва РЕНЕСАНСИ – Уйғониш даврида маърифат ва санъатнинг шаклланиши ижтимоий-сиёсий вазият билан чамбарчас боғлиқ ҳолатдир. Бу даврда ижтимоий фанлар - тарих, адабиётшунослик, тилшунослик ва бошқалар ўсди, диний-ирфоний билимлар такомиллашди. Шу даврда адабиёт, санъат ва шеъриятга, жумладан, мадҳия ва фалсафий мазмундаги қасидаларга қизиқиш ортиб борди. Бу жараён аслзода Хожа Исмат Бухорийнинг дунёвий ва ирфоний билимларни ўзлаштиришига шароит туғдирди ва заковатли маърифатпарвар бўлиб етишишига замин яратди. У ўз билими, ақл-заковати билан обрў-эътибор қозонганлиги сабабли темурийлар саройига таклиф этилган эди. Сарой йиғинларида темурийзодалар ҳақида қасида ўқиши ва қасида ёзишига – қасидагўй донишманд шоир сифатида танилишига сабаб бўлди.

НАҚШБАНДИЯ ТАРИҚАТИНИНГ ТАРҚАЛИШИ ТАРИХИДАН ЛАВҲАЛАР

Илмий раҳбар Орзиев М.З.-БухДУ "Тарих" кафедраси катта ўқитувчиси
Ахтамов И.И.-БухДУ "Тарих" таълим йўналиши III босқич талабаси

Баҳоуддин Нақшбанд асос солган нақшбандия тариқати минтақада унинг ўзи ҳаётлик давридаёқ устивор мавқега эришганди. Тариқатнинг умуминсоний ва инсонга муҳаббат ғоялари бутун мусулмон оламида кенг тарқалиши хронологияси XV-XVI асрларга тўғри келади. Таниқли шарқшунос олим В.В. Бартольд: "Баҳоуддин

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ

ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

ХОЖАГОН-НАҚШБАНДИЯ ТАРИҚАТИНИНГ ЖАҲОН ЦИВИЛИЗАЦИЯСИ ТАРИХИДА ТУТГАН ЎРНИ

мавзуидаги Республика илмий-амалий анжумани

МАТЕРИАЛЛАРИ ТЎПЛАМИ

27 апрель

Бухоро – 2018